

Remembering Purim, Remembering Egypt
Gidon Rothstein

The shiur focuses on the tradition (from a Midrash Mishlei; the tradition was better known than where it came from, so there are teshuvot where people ask where it's found) that all the holidays will disappear, but not Purim. I note that while the Torah Temimah assumes the Rambam reflects this tradition, he actually is recording a different tradition, from the Yerushalmi, that says all books will be *batel* but not Esther (and compares the Megillah to Yom Kippur and to Halachot, neither of which will be *batel*).

Both sources are problematic, in that they assume that either the holidays or sefarim of Tanach will in some way be *batel*. Ravad assumes that, for the sefarim, *batel* only means they won't be read as much, but the same question applies. By moving to the question of the mitsvah of *zechirat yetsiat mitsrayim*, I think we can see some light. There's the famous mahloket with Ben Zoma (which we say in the haggadah), in which Ben Zoma seems to be the hero, for proving that we should mention the Exodus at night (our practice), except that the implication seems to be that we *won't* mention it in the times of Mashiach (which is odd, since we generally assume that mitsvot *will* continue in the time of Mashiach). The answer, from various sources, but especially the Gemara, Tosefta, and Shut haRashba, seems to be that Ben Zoma is holding that we will no longer focus on the Exodus, because there will have been a more recent salvation worth focusing on. This fits with the Rambam, who puts the idea of *zechirat yetsiat mitsrayim* in Keriyat Shema (instead of in Pesach, where we'd expect to find it), and with Ramban, who claims that the mitsvah of naming the months according to the Exodus changed after Shivat Ziyon, because the mitsvah was really to use the calendar to remember the most recent salvation from Hashem.

If so, it seems that *sippur yetsiat mitsrayim* is a permanent mitsvah, but that *zechirat yetsiat mitsrayim* is actually a mitsvah to remember our salvation by God. If so, we can understand Torah Temimah's explanation of why Purim will last-- in the future, the salvation may be more of the Purim type (*nistar*), and so it will fit with the salvation of the End of Days (btw, if he assumes that the final salvation will be like Purim, he seems to have a sort of Zionist orientation to history, one that might also fit with a novel such as *Murderer in the Mikdash*, which all those who use this shiur should recommend to their listeners!).

It comes out, then, that the memory of miracles is more specifically directed than just having a sense of history or even than having proper gratitude to Hashem-- it is about keeping in mind how Hashem is acting in history at your particular juncture of history. Once the Purim version of salvation becomes dominant, it is expected that we will focus on that, leaving the other types of salvation more dormant, almost curiosities, but not needed for our daily experience of Hashem.

1. **רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ב הלכה יח**
2. כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין ליבטל לימות המשיח חוץ ממגילת אסתר הרי היא קיימת כחמשה חומשי תורה וכהלכות של תורה שבעל פה ... ואע"פ שכל זכרון הצרות יבטל שנאמר ... ימי הפורים לא יבטלו שנאמר ... וימי הפורים האלה לא יעברו ... וזכרם לא יסוף מזרעם. /+השגת הראב"ד/ ... א"א ... לא יבטל ספר מכל הספרים... אבל כך אמרו אפילו יבטלו שאר ספרים מלקרות בהם מגילה לא תבטל מלקרות אותה בצבור. +
3. **תורה תמימה אסתר פרק ט פסוק כח**
4. לא יעברו וגו' - מלמד שאפילו אם כל המועדים יהיו בטלים אבל ימי הפורים לא יבטלו^(ט) [מדרש משלי]:
5. **תורה תמימה הערות אסתר פרק ט הערה מד**
6. (מד) כפי דמשמע מרמב"ם סוף הלכות מגילה הוי הפי' שזכרון הצרות מכל המועדים יהיו בטלים שלא יזכרו עוד, כמש"נ כי נשכחו הצרות הראשונות, אבל זכרון ענין פורים לעולם ישאר קיים, ואם קבלה היא נקבל, ומפי אבא מארי שליט"א שמעתי לפרש ... דבזה חלוק נס פורים מנסי שאר המועדים, יציאת מצרים, מתן תורה וענני כבוד בסכות, דבעוד שהם היו נסים גלויים ... הנה נס פורים ... היה כל ענינו בדרך הטבע באופן שמי שלבו חלק מאמונת ה' יכול לפרש הכל בדרך

- הטבע, וזהו שאמר אם גם נסים גלויים...יפסקו...נסים הכמוסים בדרכי הטבע...לא יבטלו וכפי שיראה ... המסתכל בהליכות עולם ... ובחיי ישראל בפרט:
7. **ראבי"ה ח"ב - מסכת מגילה סימן תקנה**
8. הא דקאמר ר' אליעזר הקליר הפייטן ז"ל בסילוק של פרשת עמלק ואם כל המועדים בטילין וימי פורים לא נבטלים וזכרם וגו', עיקרו בנמרא דבני מערכא בפרק ראשון דמגילה. והכי גרסינן ... רבי יוחנן אמר הנביאים והכתובים עתידין להבטל וחמשה ספרי תורה אינם עתידין להבטל מה טעם קול גדול ולא יסף ... רבי שמעון בן לקיש אמר אף מגילת אסתר והלכות אינם עתידין ליבטל נאמר כאן ולא יסף ונאמר להלן וזכרם לא יסף מזרעם ... הלכות הליכות עולם לו +חבוקק ג' ו'+
9. **תורת חיים מסכת סנהדרין דף צז עמוד ב**
10. מעמיד להם מלך שגזרותיו קשות כהמן כו'. נראה דהיינו מה שאמרו חז"ל שכל המועדות עתידות בטלות מלבד ימי הפורים וכן יסד הפייט ביוצר פרשת זכור ... לפי שגאולה האחרונה תהיה דוגמת גאולת פורים מה התם ע"י גזרותיו של המן חזרו ישראל בתשובה ונגאלו כמו שאמרו חכמים גדולה היתה הסרת טבעת ממ"ח נביאים וכו' כך גאולה העתידה יעמוד שלטן שגזרותיו קשות כהמן כו' וכיון שגאולות הללו דומות זו לזו יזכרו הכל לעתיד את ימי הפורים ויאמרו כי הגדיל ה' לעשות עמנו כאשר עשה עם אבותינו וזהו שאמר הכתוב וזכרם לא יסף מזרעם.
11. **שו"ת הרשב"א חלק א סימן צג**
12. שאלת מה שאמרו במדרש...משלי ... שכל המועדים בטלים ... ומי הוא זה שיאמר שיבטל מן התורה אפילו אות... ורבו המפרשים הגדה זו באזני ולא נכנס בה אחד מהם הודיעני פירושה. תשובה דברים נוספים עוד בהגדה זו. והוא שאמרו שם אמר רבי אף יום הכפורים אינו בטל לעולם שנאמר (ויקרא יז) והיתה זאת לכם לחקת עולם. ואם כן ... גם בפסחים כתב חקת עולם ... על כן נראה לי פירושו שכל המועדים לא הבטיח עליהם יתברך שלא יגרומם החטא ביטולם באחד מן הזמנים... אבל בימי הפורים הבטיח... וכן יום הכפורים... שהיום יכפר ואפילו לא ישמרוהו. ..
13. **תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יב עמוד ב**
14. משנה. מזכירין יציאת מצרים בלילות. אמר רבי אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן שבעים שנה, ... עד שדרשה בן זומא. שנאמר: ... למען תזכר את יום צאתך...ימי חייך - הימים... וחכמים אומרים: ימי חייך ... כל - להביא לימות המשיח.
15. גמרא. תניא, אמר להם בן זומא לחכמים: וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח? והלא כבר נאמר: ... הגה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם! - אמרו לו: לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה, אלא שתהא שעבוד מלכיות עיקר, ויציאת מצרים טפל לו. כיוצא בו אתה אומר: +בראשית ל"ה+ לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך.
16. **תוספתא מסכת ברכות (ליברמן) פרק א**
17. הלכה י מזכירין יציאת מצרים בלילות אמ' ר' לעזר בן עזריה ... ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפון אמרו לו לא שתעקר יציאת מצרים ... אלא שתהא יציאת מצרים מוסף על מלכיות עיקר ויציאת מצרים טפילה כיוצא בו לא יקרא עוד שמך יעקב...לא שיעקר שם יעקב...הלכה יא כיוצא בו אל תזכרו ראשונות וקדמוניות אל תתבוננו אל תזכרו ראשונות אילו של מלכיות וקדמוניות אל תתבוננו ... הנני עשה חדשה עתה תצמח זו מלחמת גוג ומגוג (של גוג) משלו משל למה הדבר דומה לאחד שהיה מהלך בדרך ופגע בו זאב וניצל ממנו והיה מספר והולך ... פגע בו ארי ... שכח מעשה הזאב והיה מספר במעשה הארי ... אף כך ישראל צרות האחרונות משכחות את הראשונות
18. **אנציקלופדיה תלמודית כרך כד, ימות המשיח [טור תקעח]**
19. ...בכמה מצוות מצינו, שאף על פי שלא בטלו בזמן החורבן, הוצרכו ללימודים מיוחדים שתנהגה אף בימות המשיח, וכן דרשו חכמים את הכתוב של מצות זכירת-יציאת-מצרים... ולדעת בן זומא למדים ... שאין מזכירים יציאת מצרים לעתיד לבוא²³⁸, ואף לדעתו יש מן הראשונים שכתב שאין זה ביטול מצוה ... שאין הכוונה במצוה זו אלא שנזכור בפה הנסים שעשה לנו השי"ת...ועם הזכירה נקבע ... שהוא יתברך המשגיח... ותתחזק בנפשותינו מדת הבטחון, ובהזכירנו קיבוץ עם ממושך ... מעמים הנוראים בארצות הרחוקות...תהיה הכוונה היא יותר חזקה, ואין המצוה מתבטלת בזה כלל²⁴⁰.
20. אף בפורים*, דרשו: וימי הפורים האלה לא יעברו ... אפילו לימות המשיח²⁴²... וכן אמרו שכל ... הנביאים ... עתידים ליבטל ... חוץ ממגילת אסתר..., וכן במצות זכירת...עמלק*... כתבו אחרונים שאף לאחר ביאת המשיח - שימחה עמלק מן העולם... תישאר המצוה קיימת, כדי לזכור את הגורם לכיאת עמלק, שריפו עצמם מדברי תורה²⁴⁹. (מלאכת שלמה מגילה פ"ג מ"ד)
21. **רמב"ן שמות פרק יב פסוק ב**
22. וכמו שתהיה הזכירה ביום השבת במנותינו ממנו אחד בשבת ושני בשבת, כאשר אפרש (להלן כ ח), כך הזכירה ביציאת מצרים במנותינו החדש הראשון והחדש השני והשלישי לגאולתינו, שאין המנין הזה לשנה, שהרי תחלת שנותינו מתשרי, דכתיב (להלן לד כב) וחג האסיף תקופת השנה, וכתיב (שם כג טז) בצאת השנה, אם כן כשנקרא לחדש ניסן

- ראשון ולתשרי שביעי, פתרונו ראשון לגאולה ושביעי אליה. וזה טעם ראשון הוא לכם, שאיננו ראשון בשנה, אבל הוא ראשון לכם, שנקרא לו לזכרון גאולתינו:
23. וכבר הזכירו רבותינו זה הענין, ואמרו שמות חדשים עליו עמנו מבבל (ירושלמי ר"ה א ב, ב"ר מח ט), כי מתחלה לא היו להם שמות אצלנו, והסבה בזה, כי מתחלה היה מניינם זכר ליציאת מצרים, אבל כאשר עלינו מבבל ונתקיים מה שאמר הכתוב (ירמיה טז יד - טו) ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את בני ישראל מארץ צפון, חזרנו לקרא החדשים בשם שנקראים בארץ בבל, להזכיר כי שם עמדנו ומשם העלנו הש"י. כי אלה השמות ניסן אייר וזולתם שמות פרסיים, ולא ימצא רק בספרי נביאי בבל (זכריה א ז, עזרא ו ט, נחמיה א א) ובמגילת אסתר (ג ז). ולכן אמר הכתוב בחדש הראשון הוא חדש ניסן, כמו הפיל פור הוא הגורל (שם). ועוד היום הגוים בארצות פרס ומדי כך הם קוראים אותם ניסן ותשרי וכלם כמונו. והנה נזכיר בחדשים הגאולה השנית כאשר עשינו עד הנה בראשונה:
24. **רמב"ם הלכות קריאת שמע פרק א הלכה ג**
25. אע"פ שאין מצות יציאת נהגת בלילה קוראין אותה בלילה מפני שיש בה זכרון יציאת מצרים ומצוה להזכיר יציאת מצרים ביום ובלילה שנאמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך, וקריאת שלש פרשיות אלו על סדר זה היא הנקראת קריאת שמע.
26. **שו"ת הרשב"א החדשות (מכתב יד) סימן שסח ד"ה וזאת היתה**
27. וזאת היתה תשובתי. כי מצות הפסח והמצה ומניעת אכילת החמץ אינו מחייב זכירת היציאה ממצרים. ויגלה לך זה מחלוף החיובים, שהוא ית' חייב במניעת הפסח כרת... כן חייב באכילת החמץ באמרו כי כל אוכל חמץ... ובאכילת מצה עשה... ואלו היה הטעם כאן וכאן אחד, למה חייב כאן כרת וכאן לא חייב רק במצות עשה... והכתוב שאמר למען תזכור... אינו שב אל עשיית הפסח... אבל בהקדימו כי בחפזון... ואחריו אמר למען תזכור ראייה מוכרחת שטעם למען תזכור אינו קשור עם שבעת ימים תאכל עליו מצות. רק קשר הכתוב כן, לא תאכל עליו חמץ ושבעת ימים תאכל עליו מצות... כי בחפזון יצאת, ולמען זה ר"ל כדי שלא יעברו דברים אלו מזכרוןך, תזכור כבר²⁰¹ כל ימי חייך... ולמען במקום הזה כלמען ינוח שורך... האמור בשבת, כי אין הכונה להיות השביתה... כדי שינוחו בו השור והחמור, רק לזכור חדוש העולם... רק פי' ולמען שתשבות ביום השביעי... ינוח גם שורך וחמורך²⁰⁶. ומכאן יצא לחז"ל מצות הקריאה ביציאת מצרים בכל יום... מה שלא דרשו כן מלמען תזכרו ועשיתם את כל מצותי²⁰⁷ לזכור את כל המצות בכל יום כמו שאנו קורין ומזכירין אותן ביום שנתנה בו התורה... באזהרות שעשו הפייטנים. ומעתה גם לדברי חכמים... לא יתבטלו מצות הפסח והמצה ומניעת החמץ.
28. ואם טען עלינו מבטול ק"ש, ר"ל זכרון יציאת מצרים... דע כי אין הכונה בק"ש, רק לזכור בפה הנסים שעשה לנו האל ית'... ועם הזכירה נקבע שהוא... המשגיח והיכול... ועל כן באה האזהרה על זה במקומות הרבה בתורה... ואחר היות התכלית בזכירת הפה... הנה גם התכלית ההוא שמור בהזכירנו קבוץ עם... מעמים רבים... מן הארצות הרחוקות מצפון ומימין, ותהיה הכונה ההיא יותר חזקה בהיות הזכירה באותות ונסים יותר חזקים. אם כן אין מצוה מתבטלת בזה כלל.
29. **אור שמח הלכות קריאת שמע פרק א הלכה ג**
30. ומצוה להזכיר יציאת מצרים... ודע כי חפשתי בדברי רבינו בספר המצות ולא מצאתי שימנה מצוות יציאת מצרים להזכיר בכל ימות השנה... רק בהלכות קריאת שמע כתב כאן דמצוה להזכיר יציאת מצרים. לכן אמינא דעיקר מצוות יציאת מצרים להזכיר מקרא... דלמען תזכור את יום צאתך... פשטא דקרא מיירי בחודש האביב... כי בחפזון יצאת כו' למען תזכור... וכמו דצריך להזכיר מעשה עמלק... או דלמען תזכור היינו ע"י מצות תפילין וימים טובים שבהם אנו זוכרים יציאת מצרים... והוא דקרי לה הגמרא (ברכות יד, א) דאורייתא, היינו דיש תקנות חכמים... והנה באשר אנו רואין שהבורא... הגיד בתורתו שלתכלית זה יצאו בחיפזון... תקנו אבותינו לזכור בפה מלא יציאת מצרים בכל יום... לכן מקרי דאורייתא... ומצאנו לשון דאורייתא על ענין כזה במסכת תענית דף כ"ח ע"ב, הלל דראש חודש לאו דאורייתא כו', אבל הלל דחנוכה כו' כדאורייתא דמי...
31. ועוד אפשר דעיקר הזכרת יציאת מצרים דקרא סמיך עלה רק על הזכרה דיום, ודרשא דכל (ברכות יב, ב) אינו מפורש כמו הך דיום צאתך כו', ובפרט... וכן כתבו תלמידי ר"י... דמהאי טעמא אינו צריך להזכירו בלילה אם קרא מפלג המנחה, ... ומה שכתב רבינו ומצוה להזכיר יציאת מצרים אינו רק מדרבנן, וידעתי כי הוא חדש מאד, בכ"ז הגדתי אשר עם לבכי, ...